

Психосоциални
измерения на
кризата в условията
на КОВИД-19

СЪВРЕМЕННИ ПОДХОДИ ЗА ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦА С ОБУЧИТЕЛНИ ТРУДНОСТИ – ЕДИНСТВО НА ИНДИВИДУАЛНА ПЕДАГОГИЧЕСКА, КОРЕКЦИОННО- ЛОГОПЕДИЧНА И ПСИХОЛОГИЧЕСКА ДЕЙНОСТ

Хайдо Царуха*

MODERN APPROACHES TO TRAINING OF CHILDREN WITH LEARNING DIFFICULTIES –UNITY OF INDIVIDUAL PEDAGOGICAL, CORRECTIONAL-SPEECH THERAPY AND PSYCHOLOGICAL ACTIVITY

Haido Tsaruha

Abstract: The term „special educational abilities“ refers to children whose educational needs arise from disabilities, dysfunctions or learning difficulties. In addition to the classical methods of training and education, they also need specially oriented methods for educational impact and training, corresponding to the needs for the formation, recovery and improvement of impaired functions.

Children with special educational needs need daily relationships and contacts with normal children. In this way, children with learning difficulties are provided with an environment to achieve the main goal - the formation of their socially adaptive behavior. At the heart of this approach is integration.

The integration process must be bilateral. On the one hand, to include work on the socialization of children with disabilities in their usual environment, and on the other - to change the attitude of the environment, respectively the attitudes of people towards them.

* **Хайдо Йоанис Царуха** – докторант „Педагогическа и възрастова психология“, катедра „Психология“, Философски факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Велико Търново, България, e-mail: chaidotsarouha@gmail.com

School integration implies enriching the environment for children with SEN, applying a system of measures to provide them with the necessary educational services in the general education system, to meet their needs, desires, interests and aspirations in such a way as to achieve the greatest possible their effective education and development.

Key words: special educational needs, disabilities, pedagogical, correctional-speech therapy and psychological activity.

1. Въведение в проблематиката

В педагогическата практика отдавна е налице проблемът с учениците в общообразователните училища, които изпитват затруднения в процеса на учене. Тези трудности предимно се наблюдават при изпълнение на конвенционалните инструкции на учителя и при овладяването на съответните образователни програми.

За тези ученици има различни наименования – от „трудни деца“, „деца със задръжки в психо-физическото развитие“ до „деца с обучителни трудности“.

В цялостната определеност на обучителните трудности се включват четири базисни елемента (Τσίκουλας I, Δουλιανάκη E., 2010: 75):

1. От първостепенно значение е факторът „несъответствие между потенциала за учене и актуалното ниво на учене“, като тези несъответствия могат да се демонстрират в една или повече академични способности.

2. Нарушенията на способността за учене не са директен резултат на сензорни нарушения, умствена изостаналост или емоционални разстройства.

3. При нарушенията на способността за учене не се възприема и/или интерпретира актуално постъпващата информация поради проблеми в реализацията на психичните процеси.

4. Тази позиция е свързана с дисфункцията на централната нервна система. От една страна няма тъканни увреди, а от друга – поведението при обучителни трудности наподобява поведение, характерно за мозъчни увреди.

Психосоциални измерения на кризата в условията на КОВИД-19

Тези елементи на обучителните трудности са фундаментални, като безспорен е фактът „несъответствие“, като не могат да се пренебрегнат и следните обяснителни модели (Arduini R.G., Capellini SA, Ciasca SM., 2006: 231):

а) Знанията за трудностите в процеса на обучение в голяма степен зависят от очакванията към децата, но познанията ни за всички деца, а и за хората изобщо, също са детерминирани от предварителни нагласи и прогностични релации /Smith/.

б) Не се отчитат огромните индивидуални вариации в тази категория, изведени в академични проблеми, когнитивни дефекти, подражателни и копиращи умения, значимостта на психологическите и мотивационните умения, както и влиянията на околната среда.

в) Лимитите на YQ - според Mash, Barkley и Deiner много деца с YQ около 70-80 обикновено имат обучителни проблеми за разлика от тези с интелектуален квотиент в норма /от 90 до 100 – т.нар. средно ниво/.

г) Нарушенията на способността за учене /обучителните трудности/ не са приоритет на децата и на подрастващите – те се проявяват във всички възрастови групи.

д) Спелуването т.е. звуко-буквеният анализ неправилно се приема за обучителна трудност т.к. е градивен елемент от процесите четене и писане.

е) Обучителните трудности са отделно нарушение със собствена характеристика, които изключват зрителните, слуховите и моторните нарушения, емоционалните разстройства и умствената изостаналост.

Обучителните трудности могат да се дефинират като:

➤ *общи* – презентирани са в двигателното и когнитивното развитие, в поведението и в социалните релации;

➤ *специфични* – свързани са с особеностите в развитието на висшите корови функции: гнозис, праксис, памет, мислене, кодиране и декодиране на информацията, речта.

При обучителните трудности обикновено не е налице самостоятелен, т.е. единичен проблем, а се наблюдава комбинация от проблеми (Матанова, 2003: 131–137).

И при общите и при специфичните обучителни трудности, е необходимо да се анализира въздействието, което са оказали или оказват:

➤ *факторите на околната среда* – недостатъчната отзивчивост и ангажираност на родителите към проблемите на детето; отрицателните практически модели към децата; отсъствие на подкрепа и поощрение на децата; несъответствие между очакванията и детските възможности за постижения; стрес в следствие на семейната среда или влиянието на институционалните факторите при обгрижване на детето;

➤ *биологичните фактори* – хронични условия, провокиращи продължително лечение; прекарани неврологични увреди – мозъчна травма или заболяване; лечение;

➤ *психологическото приспособяване* – мотивация, неприемливо поведение, несъобразяване, зависимости; други поведенчески проблеми – негативни или хиперактивни позиции, психосоматични оплаквания; дефицит на социални умения и липса на социална перцепция; неадекватна, по-често ниска самооценка; липса на активност;

➤ *когнитивните /невропсихологичните/ умения* – дефицит в овладяването на езика, вниманието, перцептивно-моторните способности, паметта и абстрактното мислене; дисфункции при изпълнение на планиране, организация, стратегии за учене или проблеми, свързани с вземането на решения;

➤ *академичните /училищните/ постижения* – дефицит на академичните постижения, неуспехи в съревнования, извършване на дейности без съобразяване със способностите.

2. Същност на интеграционния процес като образователен подход при работа с деца със СОП

Подкрепата на ученици със СОП или проблемно поведение в общия клас представлява едно трудно начинание, защото предпоставя поддържането на равновесие между специалните образователни дейности, необходими на учениците със СОП или

проблемно поведение, и обикновените ученици, които трябва да бъдат създадени за останалите ученици в общия клас (Smalley SL, Loo SK, Yang MH, Cantor RM., 2005:107).

Постигането на това равновесие съвсем не е лесна работа в общото училище, където преобладава традиционното обучение с утвърдени възгледи и консервативни практики, като, например, възлагането на една и съща задача на всички ученици, независимо от възможностите и дефицитите им.

Най-главната диференциация, която възниква в резултат от новите тенденции при откриването на специалните образователни потребности, се отнася до следното: *Постепенно намалява зависимостта от психометричните тестове и постигнатите резултати на тях от отделните ученици със статистическо създадено „средно ниво“, за да се класифицира ученикът в дадена категория СОП.*

И обратно, *разширява се използването на процедури, в рамките на които решенията за съществуването или не на СОП се вземат въз основа темпа на успех, който показват учениците при овладяването на училищните знания, и степенята, в която се отзовават на обичайните образователни методи, преобладаващи в учебната среда.*

Според този подход, в случаите на проблематично поведение, които се проявяват в общия клас, ще трябва да се проучат и анализират всички видове взаимодействия, проявяващи се в рамките на класа, между които със сигурност основно място заемат отношенията между преподаватели и ученици.

Така например, при децата с общо недоразвитие на речта често страда зрителният, предметният, пространственият, пръстовият и слуховият гнозис за ритми. Диагностицирането на тези деца показва нарушен праксис – мануален, фонен, както и организацията на единичния двигателен акт, така и в серийната организация на движенията.

От една страна речта способства за формиране на графични умения и навици, а от друга – добре организирани занятия

и уроци по рисуване са силно средство за развитие на речта на децата.

Дисграфията е специфично нарушение на процеса на писане и се наблюдава както при деца, така и при възрастни, но най-често при лица от мъжки пол. Проблемите при писане най-често се демонстрират в бавно осъществяване на процеса, в пространствени неточности – огледално или деформирано изписване, много големи или много малки знаци, в зрително-пространствено-двигателни грешки – неточна посока, неспазване на хоризонталната линия, много силен или много слаб натиск и съответстваща плътност на изписваните знаци.

Проблемите при дисграфия са свързани предимно с възможностите за овладяване и реализиране на процеса на писане, както овладяването на други символни системи /математически символи и понятия, музикални елементи/ може да не бъде засегнато.

Дислексията е обучително затруднение, което отначало се демонстрира като трудност в четенето, а по-късно – с грешен звуково-буквен анализ и с липса на лекота при манипулирането с писмената форма на речта. Състоянието в същността си не се дължи на интелектуална неадекватност, липса на социално-културни възможности или неправилни методи на обучение, както и на познат структурен мозъчен дефект, това е специфично нарушение на съзряването, което клони към намаляване с израстването при подходяща помощ (Матанова, 2003: 65–69).

При дислексията като проблем на езикова компонентност най-често се наблюдават следните симптоми: - замяна и смесване на фонетично близки или графически сходни знаци; побуквено или сричково четене; изменение на звуково-сричковата структура на думите; нарушено разбиране на прочетен текст; аграматизъм при четене на граматически правилно написан текст (Shaywitz SE, Shaywitz BA, 2005: 342).

Дислексията е проблем, демонстриращ се не само при деца, но и при възрастни; не само при четене на плоскопечатен, но и при четене на релефен шрифт.

Дискалкулия означава трудности при изпълнение на математически операции или „математически затруднения“, или „специфични обучителни трудности в математиката“. Често се използва и терминът „дискалкулия-синдром“. Типичният дискалкулия-синдром се демонстрира предимно в областта на математиката. Хората с този синдром могат да четат, да разбират, да работят по решаване на проблеми, но вместо да запомнят и изработват материали, те мистериозно забравят, понякога дори в рамките на един час. Често проявяват тревожност или се фрустрират при неуспехи с боравене на математическа информация, въпреки че имат отлични постижения с четенето /включително и с четенето с разбиране/ и в други научни области (пак там).

Нарушенията в четенето и писането затрудняват обучението. Причините са няколко: забавено умствено развитие (което не винаги е налице), често боледуване и обща слабост, нарушение на латерализацията (ляво–дясно), нарушения в зрителния анализатор при ориентиране в пространството, както и на слуховия и двигателния анализатори, общи емоционални смущения.

Преодоляване на тези недостатъци в четенето и писането изисква, от една страна, специални лечебни мерки, ако има увреждане на анализаторите, а от друга, системна корекционно-възпитателна работа в училището. В този процес помага предоставянето на интересни книги за четене, които отговарят на възможностите на детето. Важно е да се прибегне до помощта на логопед, за да се намерят причините за дефекта и се вземат мерки за тяхното отстраняване (Θωμαΐδου Λωρέττα, 2007:111).

В предучилищна възраст играта е подходяща форма за провеждане на корекционно-логопедична работа и психотерапевтично повлияване, което прави играта необходимост в поэтапния комплексен метод. Преодоляват се притесненията, неувереността и самоизолацията от заекващите деца. Това се постига с детските колективни игри, които способстват за по-голяма ефективност.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ / BIBLIOGRAPHY

1. **Ματανοβα, Β.** Дислексия. София, 2001. //Matanova, V. Disleksiya. Sofiya 2001
2. **Ματανοβα, Β.** Психология на аномалното развитие. София, 2003. //Matanova, V. Psihologiya na anomalното razvitie. Sofiya, 2003.
3. **Arduini R.G., Capellini SA, Ciasca SM.** Comparative study of the neuropsychological and neuroimaging evaluations in children with dyslexia. Arq Neuropsiquiatr. 2006 Jun
4. **Shaywitz SE, Shaywitz BA.** Dyslexia (specific reading disability). Biol Psychiatry 2005 Jun 1; 57 (11); 1301 – 9.
5. **Smalley SL, Loo SK, Yang MH, Cantor RM.** Toward localizing genes underlying cerebral asymmetry and mental health. Am J Med Genet B Neuropsychiatr Genet. 2005 Jul 5; 136 (1):107.
6. **Τσίκουλας Ι, Δουλιανάκη Ε.** Δυσλέξια η αναπτυξιακή νόσος της εποχής. Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνέδριου ΕΦΥΚΕ, Βόλος 10-12/9/2009. 8^{ος}, 2010. ISBN:978 – 960 – 98067 – 3 – 2.
7. **Θωμαΐδου Λωρέττα.** Πρακτικές Οδηγίες για την αντιμετώπιση των Μαθησιακών Δυσκολιών στην καθημερινή πράξη. Στο: Εξελίξεις στην Παιδιατρική Διαγνωστική και Θεραπευτική, Μετεκπαιδευτικό Σεμινάριο, 2007, Β Παιδιατρική Κλινική Πανεπιστημίου Αθηνών 2007:27 111 – 21.